

Lerarendag
De kracht van je Stem

10 februari 2010
Brussel

**Mensenrechteneducatie in het
secundair onderwijs**

VORMEN vzw
Expertisecentrum mensenrechten- en
kinderrechteneducatie

www.vormen.org

Inhoudstafel

1.	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM).....	3
2.	Methodieken om aan mensenrechteneducatie te doen in SO	4
2.1.	Mensenrechtenbingo	4
2.2.	Zet één stap vooruit	5
2.4.	Gevecht om geld en macht	8
2.3.	Mensenrechtenklimaat in de klas	14
3.	Overzicht educatieve materialen voor het secundair onderwijs.....	16
3.1.	Mensenrechteneducatie - kinderrechteneducatie	16
3.2.	Algemeen.....	16
3.3.	1ste graad	16
3.4.	2de graad	17
3.5.	3de graad	17
4.	Mensenrechtendocumenten.....	18

1. Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)

(vereenvoudigde versie)

- Artikel 1** Alle mensen worden vrij geboren en moeten op dezelfde manier worden behandeld.
- Artikel 2** Ieder heeft recht op alle rechten, ongeacht of je jong of oud, man of vrouw bent, welke huidskleur je hebt, welke godsdienst je belijdt of welke taal je spreekt.
- Artikel 3** Je hebt recht op leven in vrijheid en in veiligheid.
- Artikel 4** Slavernij is verboden.
- Artikel 5** Je mag niemand martelen.
- Artikel 6** Je hebt recht op dezelfde bescherming als iedereen.
- Artikel 7** De wet moet voor iedereen hetzelfde zijn; iedereen moet volgens de wet op dezelfde manier behandeld worden.
- Artikel 8** Je hebt recht om hulp van een rechter te vragen, als je vindt dat je volgens de wetten van je land niet goed wordt behandeld.
- Artikel 9** Niemand heeft het recht je zonder goede reden gevangen te zetten of het land uit te sturen.
- Artikel 10** Als je terecht moet staan, moet dat in het openbaar gebeuren. De mensen die je berechten, mogen zich niet door anderen laten beïnvloeden.
- Artikel 11** Je bent onschuldig tot je schuld bewezen is; je hebt het recht je te verdedigen tegen beschuldigingen.
- Artikel 12** Je hebt het recht op privacy: op bescherming als iemand je lastig valt, je brieven opent of kwaad van je spreekt.
- Artikel 13** Je hebt het recht om te gaan en te staan waar je wilt, in eigen land en in het buitenland.
- Artikel 14** Als je slachtoffer wordt van mensenrechtenschendingen, heb je het recht om naar een ander land te gaan en dat land te vragen om jou te beschermen.
- Artikel 15** Je hebt het recht een eigen nationaliteit te hebben.
- Artikel 16** Je hebt het recht te trouwen en een gezin te stichten.
- Artikel 17** Je hebt het recht op eigendom en niemand mag je bezittingen zonder goede redenen afnemen.
- Artikel 18** Je hebt het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.
- Artikel 19** Je hebt het recht op vrijheid van mening en meningsuiting.
- Artikel 20** Je hebt het recht om te vergaderen als je dat wilt.
- Artikel 21** Je hebt het recht om deel te nemen aan de politiek van je land.
- Artikel 22** Je hebt het recht op maatschappelijke zekerheid en om jezelf te ontwikkelen.
- Artikel 23** Je hebt het recht op werk in het beroep dat je zelf kiest. Je hebt ook recht op een rechtvaardig loon voor je werk. Mannen en vrouwen moeten voor hetzelfde werk evenveel betaald krijgen.
- Artikel 24** Je hebt het recht op vrije tijd en vakantie.
- Artikel 25** Je hebt het recht op alles wat nodig is om ervoor te zorgen dat je niet ziek wordt, geen honger hebt en een dak boven je hoofd hebt. Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand.
- Artikel 26** Je hebt het recht op onderwijs dat gericht is op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.
- Artikel 27** Je hebt het recht om te genieten van wat kunst en wetenschappen voortbrengen.
- Artikel 28** De overheid moet ervoor zorgen dat er een "orde" is die al deze rechten beschermt.
- Artikel 29** Je hebt ook plichten tegenover de mensen om je heen, zodat ook hun mensenrechten kunnen worden beschermd. De wetten in je land mogen niet ingaan tegen deze mensenrechten.
- Artikel 30** Geen enkel land en geen enkel mens mag proberen om de rechten te vernietigen die in deze Verklaring staan.

2. Methodieken om aan mensenrechteneducatie te doen in SO

2.1. Mensenrechtenbingo

Geef een voorbeeld van...

Een mensenrecht.	Een land waar mensenrechten geschonden worden.	Een document dat mensenrechten verkondigt.	Een groep die in het verleden vervolgd is geweest.
Een land waar mensen omwille van hun afkomst hun rechten ontzegd worden.	Een land waar mensen omwille van hun godsdienst hun rechten ontzegd worden.	Een land waar de toestand van de mensenrechten verbeterd is.	Een recht dat soms ontnomen wordt aan meisjes.
Een land waar de rechten van verschillende groepen met mekaar in conflict zijn.	Een organisatie of persoon die vecht voor mensenrechten.	Een film of boek over mensenrechten.	Een recht dat je ontzegd wordt op school.
Een schending van de mensenrechten in je eigen leven.	Een recht dat alle mensen zouden moeten hebben.	Een recht dat ontzegd wordt aan sommige mensen in jullie land.	Een recht dat sommige andere mensen hebben, maar jij niet.
Eén van je rechten dat nooit geschonden werd.	Een liedje dat over een mensenrecht gaat.	Een persoon die jou helpt om (één van) je rechten te realiseren.	Een persoon wiens rechten jij zelf hebt helpen realiseren.

2.2. Zet één stap vooruit

Onderwerpen/rechten:

- discriminatie en xenofobie
- armoede
- algemene mensenrechten

Doelstellingen

- Aanmoedigen van een empathische houding tegenover mensen die anders zijn.
- Bewust worden van de ongelijke verdeling van mogelijkheden in deze samenleving.
- Inzicht brengen in wat de gevolgen zijn voor een persoon van het behoren tot een bepaalde sociale of culturele minderheid

Tijdsduur/timing

Totaal: 60minuten

- Inleiding: 5 à 10 minuten
- Stappen zetten: 10 minuten
- bespreking: 10 minuten

Groepsgrootte

10 tot 30 deelnemers

Korte omschrijving

We zijn allen gelijk, maar sommigen zijn meer gelijk dan anderen. In deze oefening ontdekken de deelnemers wat het betekent om in hun samenleving iemand anders te zijn. Volgende onderwerpen komen ter sprake: overzichtuitsluiting en discriminatie begint vaak bij sociale ongelijkheid; de mogelijkheden en grenzen van empathie.

Materiaal en voorbereiding

- rolfiches
- een grote ruimte (een grote kamer, een gang of buiten)
- een cassette- of cd-speler met zachte en rustgevende muziek

Lees eerst aandachtig de instructies. Bekijk de lijst met “situaties en gebeurtenissen” en pas ze aan aan de groep waarmee je zal werken.

Maak de rolfiches, één per deelnemer. Kopieer hiervoor het (aangepaste) blad, knip de strookjes uit en plooi ze dubbel.

Verloop

1. Zet zachte achtergrondmuziek op, zodat er rust komt in de ruimte. Je kan ook gewoon aan de deelnemers vragen om stil te zijn.
2. Deel de rolfiches willekeurig uit zodat iedere deelnemer één fiche heeft. Vraag dat ieder dit voor zich houdt en niet aan de anderen toont.
3. Nodig nu iedereen uit om te gaan zitten, liefst op de grond, en om zijn rol te lezen.
4. Het is nu de bedoeling dat iedereen zich inleeft in zijn rol. Ter ondersteuning kan je enkele van onderstaande vragen voorlezen. Laat voldoende pauze na elke vraag zodat de deelnemers kunnen nadenken en zich een duidelijker beeld kunnen vormen van hun personage.

- o Hoe was jouw kindertijd? Hoe zag het huis eruit waarin je opgroeide? Welke spelletjes speelde je? Wat voor werk deden je ouders?
 - o Waaruit bestaat jouw dagelijkse leven nu? Waar, wanneer en hoe ga je met mensen om? Wat doe je 's morgens, 's namiddags en 's avonds?
 - o Hoe kan je jouw levensstijl omschrijven? Waar leef je? Hoeveel geld verdienen je per maand? Waarmee vul je je vrije tijd? Wat doe je als het vakantie is?
 - o Wat vind je spannend en wat schrikt je af?
5. Vraag de deelnemers om op te staan en zich in absolute stilte op één lijn op te stellen.
 6. Vertel de deelnemers dat je een aantal situaties of gebeurtenissen gaat voorlezen. Telkens wanneer zij in hun rol "ja" kunnen antwoorden op de stelling, moeten ze een stap voorwaarts zetten. Is het antwoord "neen", dan blijven ze gewoon staan.
 7. Lees de situaties één voor één voor. Geef de deelnemers voldoende tijd om na de stelling al dan niet een stap voorwaarts te doen. Kijk ook goed naar de posities die ze ten opzichte van elkaar innemen.
 8. Op het einde vraag je of iedereen zijn slotpositie goed wil bekijken en onthouden. Geef dan de groep enkele minuten om uit hun rol te stappen, waarna je kan overgaan tot de evaluatie in groep.

Nabespreking en evaluatie

Vaag eerst aan de deelnemers hoe de activiteit verlopen is en hoe ze het vonden. Praat dan verder over de onderwerpen die ter sprake kwamen en over wat ze leerden van de oefening.

1. Hoe voelde het om een stap voorwaarts te zetten, of om dit juist niet te doen?
2. Voor diegenen die vaak een stap vooruit zetten, wanneer begonnen ze te beseffen dat de anderen niet zo snel volgden. Wanneer gebeurde dat?
3. Had iemand tijdens de oefening het gevoel dat zijn of haar fundamentele mensenrechten niet gerespecteerd werden?
4. Kan men raden welke de rol van de anderen was? (Laat iedereen vertellen wat zijn of haar rol was).
5. Was het eerder moeilijk of gemakkelijk om de verschillende rollen te spelen? Hoe stelden zij zich de persoon voor die ze speelden?
6. Weerspiegelt deze oefening op de één of andere manier de samenleving? Hoe?
7. Bekijk nu één voor één de rollen en stel je de vraag welke mensenrechten op het spel staan. Was het voor sommigen zo dat hen bepaalde mensenrechten ontzegd werden?
8. Wat zijn de eerste stappen die kunnen genomen worden om de ongelijkheden in onze samenleving aan te pakken?

Bijlagen zie volgende pagina

Rolfiches

Je bent een werkloze, alleenstaande moeder.	Je bent de voorzitter van een politieke jongerenorganisatie (de partij waartoe deze organisatie behoort is op dit moment aan de macht)
Je bent de dochter van de manager van het plaatselijk bankkantoor. Je studeert economie aan de universiteit.	Je bent de zoon van een Chinese immigrant die een succesvol fast-food-restaurant uitbaat.
Je bent een Arabisch, islamitisch meisje dat nog bij haar diep gelovige ouders woont.	Je bent de dochter van de Amerikaanse ambassadeur in het land waar je woont.
Je bent eigenaar van een succesvol bedrijf dat zich bezig houdt met import en export.	Je bent een soldaat in het leger, die zijn verplichte militaire dienst vervult.
Je bent op pensioen en hebt altijd gewerkt in een schoenmakerij.	Je bent een lichamelijk gehandicapte jonge man, die zich enkel kan verplaatsen met behulp van een rolstoel.
Je bent de vriendin van een jonge kunstenaar die verslaafd is aan heroïne.	Je bent 17 jaar en een zigeunermeisje, dat de middelbare school niet heeft afgemaakt.
Je bent een 22-jarig lesbisch meisje.	Je bent een prostituee van middelbare leeftijd die HIV-positief is.
Je bent een werkloze leraar en in een land waarvan je de officiële taal niet vloeiend spreekt..	Je bent een fotomodel van Afrikaanse roots.
Je bent een 24-jarige vluchteling van Afghanistan.	Je bent een dakloze jonge man van 27 jaar.
Je bent een illegale immigrant afkomstig uit Mali.	Je bent de 19-jarige zoon van een landbouwer, wonende in een bergdorpje.

Situaties en gebeurtenissen

Lees de onderstaande situaties luidop voor. Geef de deelnemers voldoende tijd om na elke situatie eventueel een stap vooruit te doen én om te kijken naar hoever de anderen van positie veranderden.

- Je hebt nooit veel moeilijkheden gekend op financieel vlak.
- Je hebt een deftig huis met telefoonlijn en televisie.
- Je hebt het gevoel dat jouw taal, je godsdienst en je cultuur aanvaard worden in de samenleving waarin je leeft.
- Je voelt dat jouw mening over politieke en sociale kwesties van belang is en dat er naar geluisterd wordt.
- Andere mensen vragen je over tal van dingen raad.
- Je bent niet bang dat de politie je zou doen stoppen.
- Je weet waar je terecht kunt als je raad of hulp nodig hebt.
- Je hebt je nooit uitgesloten gevoeld omwille van je afkomst.
- Je beschikt naar behoeften over adequate sociale en medische diensten.
- Je kan minstens 1 keer per jaar op vakantie gaan
- Je kan vrienden uitnodigen om bij je thuis te komen eten.
- Je leidt een boeiend leven en je ziet je toekomst positief in.
- Je hebt het gevoel dat je in studiekeuze en beroep je eigen keuze kunt maken.
- Je bent niet bang om lastig gevallen of aangevallen te worden op straat, of in de media.

- Je mag zowel bij nationale als lokale verkiezingen gaan stemmen.
- Je kan de belangrijkste religieuze feestdagen vieren met je familie en vrienden.
- Je kan deelnemen aan een internationaal seminarie in het buitenland.
- Je kan minstens één keer per week naar de film of het theater gaan.
- Je bent niet bang voor de toekomst van je kinderen.
- Je kan minstens om de drie maanden nieuwe kleren kopen.
- Je kan verliefd worden op wie je zelf wil.
- Je weet dat jouw kwaliteiten in de samenleving waarvan je deel uitmaakt erkend en gerespecteerd worden.
- Je kan gebruik maken van de voordelen van het internet.

2.4. Gevecht om geld en macht

Onderwerpen/rechten:

- Ongelijke verdeling van de rijkdom in de wereld
- Machtsongelijkheid en de gevolgen ervan
- Recht op een behoorlijke levensstandaard (voedsel, huisvesting)

Doelstellingen

- Inzicht hebben in de onrechtvaardige verdeling van rijkdom in de wereld.
- Inzicht hebben in de onrechtvaardigheden die voortkomen uit de ongelijke verdeling van rijkdom en macht.
- Kritisch nadenken over de oorzaken en gevolgen van armoede.
- Solidariteit voelen met mensen die het slachtoffer zijn van onrechtvaardigheid.
- Inzien dat onrechtvaardigheid en armoede samenhangen met schendingen van mensenrechten.

Tijdsduur/timing

Totaal: 100 minuten

- Inleiding: 5 à 10 minuten
- Het gevecht: 10 minuten
- De schenkingen: 10 minuten (facultatief)
- Bespreking: 10 minuten
- Discussie: 20 minuten
- Maatregelen rangschikken: 40 minuten

Groepsgrootte

Max. 25 deelnemers

Korte omschrijving

Deze activiteit simuleert het gevecht om geld en macht en de ongelijkheid in de wereld. Deelnemers ervaren deze onrechtvaardigheid in het verzamelen van munten. Ze krijgen vervolgens de kans om munten te schenken en meer 'rechtvaardigheid' te creëren, maar in een volgende ronde zullen ze inzien dat er duurzame oplossingen gezocht moeten worden om rijkdom en macht in de wereld te herverdelen.

Materiaal en voorbereiding

- minimum 60 muntstukken (of: damschijven, gedroogde bonen,...), enkele sokken of ander materiaal om 'handicaps' te creëren;
- 2 grote bladen papier en stiften (of flipchart of bord met krijt);

- papier en balpennen;
- kaartjes met de 'Maatregelen' (zie verder);
- kaartjes met de mensenrechten (zie www.vormen.org/downloads);
- het schema 'Rijk – een beetje rijk – arm' (bijlage 1) op een groot blad, flipchart of
- een bord;
- een lijst met de titel 'Milde schenkers' (facultatief).
- Zorg ervoor dat iedereen een plaats heeft rond een grote tafel. Zorg ervoor dat men genoeg ruimte heeft en dat men met één hand tot het midden van de tafel kan reiken (tenzij je 'het gevecht' op de vloer laat verlopen).

Verloop

Inleidend gesprek

Dit is onontbeerlijk indien je nog geen andere les besteedde aan het onderwerp 'mensenrechten'.

Je zou de les voordien de methodiek 'Kennismaken met mensenrechten' kunnen doen. Zo maken de jongeren reeds kennis met begrippen als recht, het verschil tussen recht en privilege, en wordt er reeds gesproken over mensenrechten in hun omgeving.

Naar: 'The scramble for wealth and power', *Economic and social Justice*, David A. Shiman, bewerkt door Dany (CDO-Noord)

Het gevecht

- Leg uit dat het doel van het spel is zoveel mogelijk munten te verzamelen die verspreid liggen in het midden van de tafel (of op de vloer). Vertel erbij dat de munten alle rijkdom van de wereld voorstellen.
- Indien er meer dan 8 deelnemers zijn, verdeel je onder in een vijftal groepen die voor het eigenlijke gevecht 1 afgevaardigde sturen.
- Per groep mag één deelnemer de munten verzamelen en doorgeven aan een andere deelnemer van zijn groep om de munten bij te houden. Geef 2 à 3 deelnemers een sok om de hand (als er meer deelnemers zijn mag je meer mensen een paar sokken geven: ongeveer 1/4 van de groep). Zeg hen dat ze de sok aan hun hand moeten doen en ze moeten aanhouden tijdens het ganse spel. Alle deelnemers moeten één hand (zonder sok) op de rug houden. Eén deelnemer mag beide handen gebruiken. Stel elke discussie over de redenen hiervoor uit tot de nabespreking.
- Als je "Start!" roept, moeten de deelnemers zoveel mogelijk munten verzamelen (met één hand, al dan niet met sok, behalve de deelnemer die beide handen mag gebruiken). Elke speler mag de munten één per één oprapen, dus munten met je arm bijeenvegen is uit den boze. Dit duurt normaal gezien niet langer dan 2 minuten.
- Als alle munten opgeraapt zijn, vraag je de deelnemers aan de groep te zeggen hoeveel munten ze hebben. Op basis van die uitslag maak je de indeling in 'Rijk – een beetje rijk – arm met de nodige toelichting. Noteer de namen van alle deelnemers (of de groepen) in de juiste kolom van het schema 'Rijk – een beetje rijk – arm' met het aantal munten dat ze in hun bezit hebben (bijlage 1).
- Leg uit dat de munten die ze verzameld hebben, hun geld, macht en mogelijkheden voorstellen. Hoe meer munten, hoe meer geld, macht en mogelijkheden. Het geeft aan in welke mate ze kunnen voorzien in hun basisbehoeften (bv. voor basisonderwijs, geschikte voeding, gezondheidszorg, huisvesting) en hun wensen kunnen vervullen (bijv. hoger onderwijs, auto's, computers, speelgoed, tv's en andere goederen). Dit geeft de volgende rangorde:

- **tien of meer munten** – mensen zullen in al hun basisbehoeften en in de meeste van hun 'wensen' kunnen voorzien,
- **meer dan vijf maar minder dan tien munten** – mensen zullen in staat zijn in hun basisbehoeften te voorzien,
- **minder dan vijf munten** – mensen zullen het moeilijk hebben om te overleven, door ziekte, door gebrek aan onderwijs, door ondervoeding en door onaangepaste huisvesting.

De schenkingen (facultatief)

- Zeg de deelnemers (of groepen) dat ze, als ze dit wensen, munten mogen weggeven aan anderen. Ze zijn dit echter niet verplicht. Degenen die het wel doen, worden erkend als schenkers en hun naam wordt opgenomen in een lijst van 'Milde schenkers'. Geef de deelnemers een drietal minuten de tijd om de munten te herverdelen, als ze dit willen. Vraag dan de namen van diegenen die munten hebben weggegeven en het aantal dat ze hebben weggeschonken. Schrijf de namen van de schenkers op een groot blad dat opgehangen wordt (of flipchart) of op een bord.
- Vraag of er iemand van categorie is veranderd als resultaat van de schenkingen, en noteer deze veranderingen op het schema 'Rijk – een beetje rijk – arm'. Schrap de naam (maar zorg dat de naam nog leesbaar is) in de oude categorie en voeg de naam toe aan de nieuwe categorie.

Bespreking

- Begin met een korte feedback over de activiteit zelf en over wat de mensen ervan vonden.
 - Hoe voelde het om gemakkelijk (of moeilijk) de munten te verzamelen?
 - Wat dacht je van de manier waarop de munten verkregen en verdeeld werden?
 - Gebeurde dat eerlijk?
 - Facultatief: Verdienen de valsspelers een straf (bijv. diegenen die de munten met een handvol ineens bijeengepakt hebben) en zo ja welke straf?
 - Wat denk je ervan dat sommigen een sok moesten aandoen over hun hand? En dat één persoon beide handen mocht gebruiken? Hadden ze even veel kans om munten te verzamelen?
 - Waarom gaf je munten weg? Om vereerd te worden? Omdat je je schuldig voelde? Iets anders? (facultatief)
 - Hoe voelden degenen zich die in deel 2 munten kregen? Waren ze dankbaar? Voelden ze zich betutteld? (facultatief)
- Ga dan verder met één of meer van de volgende vragen.
 - Komt dit spel overeen met de werkelijkheid? Was dit een juiste voorstelling van de verdeling van geld en macht in de wereld?
 - Wie zijn de armen en wie zijn de rijken? In ons land? In jouw land van herkomst (indien van toepassing)? In jouw gemeente? In de wereld?
 - Hoe komt het dat de armen arm zijn, en de rijken rijk? Worden ze rijk/arm geboren?
 - Zijn ze verstandiger/dommer? Ambitieuzer?
 - In het echte leven zijn er mensen die meer of juist niet de kans hebben om geld te verdienen. Geef voorbeelden.

Discussie

Laat hen discussiëren over de volgende stellingen.

- *“De rijken moeten ervoor zorgen dat iedereen evenveel kans heeft om geld te verdienen, of ze nu arm of rijk geboren zijn.”*
- *“Als ik rijk ben, moet ik ervoor zorgen dat buiten mijn kinderen arme kinderen ook rijk worden door hen een deel van mijn geld te geven.”*

- *“Rijke landen moeten de arme landen meer helpen om zich te ontwikkelen.”*
- *“Arme landen moeten niet teveel geholpen worden. Ze moeten vooral zichzelf vooruit helpen.”*
- *“Arme mensen moeten niet teveel geholpen worden. Ze moeten vooral zichzelf vooruit helpen.”*
- *“Opdat ons land meer ontwikkelingshulp zou kunnen geven, wil ik wel wat meer belastingen betalen.”*
- *“Ik wil producten kopen die uit ontwikkelingslanden komen, als ik weet dat de mensen ginder er een eerlijke prijs voor kregen... ook al zijn die producten iets duurder.”*
- *“Arm word je, als je te lui bent om te werken.”*
- *“Suiker uit de arme landen moet hier goedkoop verkocht worden zelfs als dit in het nadeel komt van de suikerbietenteelt van onze landbouwers.”*
- *“Rijke landen zouden allemaal embargo's en straffen moeten opstellen voor landen die de mensenrechten schenden.”*
- *“Niet de rijke landen moeten bepalen hoe de arme landen ontwikkelen, de arme landen moeten daar zelf volledig over beschikken.”*
- *“Ongelijkheden zullen blijven bestaan, men moet er niet teveel proberen aan te doen.”*

Maatregelen rangschikken

Stel de volgende maatregelen voor om de onrechtvaardigheden die de ongelijke verdeling van rijkdom en macht teweegbrengen op wereldvlak weg te werken. Licht ze toe waar nodig. Laat hen deze maatregelen rangschikken naargelang de prioriteit die ze eraan geven en vraag hen waarom ze die niet of wel belangrijk vinden.

Kaartjes 'Maatregelen' (zie volgende pagina)

Rijke landen moeten verplicht worden tot meer ontwikkelings-samenwerking.	Rijke landen moeten ervoor zorgen dat hun ontwikkelings-samenwerking de situatie van de armen meer ten goede komt.
Rijke landen moeten ervoor zorgen dat de arme landen een betere prijs krijgen voor de producten die zij op de markt brengen.	Rijke landen moeten aan arme landen meer schulden kwijtschelden.
Rijke landen mogen hun basis-producten (uien, aardappelen) niet verkopen aan arme landen. De landbouwers kunnen dan er hun producten kwijt op de eigen markten.	Rijke landen moeten medisch personeel opleiden in de ontwikkelingslanden i.p.v. dokters uit hun eigen land te sturen.
Rijke landen mogen geen goedkoop veevoeder invoeren uit arme landen. Daar pleegt men roofbouw op de grond om onze runderen te voeden.	Rijke landen zouden de houtkap in de (oer)wouden moeten tegengaan: a) door een hogere houtprijs te betalen b) door toezicht te doen uitoefenen op herbebossing.
De internationale gemeenschap zou meer moeten investeren in de gezondheidssector van de arme landen.	De rijke landen zouden meer moeten investeren in het onderwijs van landen uit het zuiden.
Rijke landen moeten erop toezien dat ontwikkelingsgeld juist wordt besteed.	Rijke landen moeten hun grenzen openstellen voor producten uit de arme landen.
Arme en rijke landen moeten samen de strijd voeren tegen corruptie.	Arme landen moeten meer zeggenschap en inbreng krijgen in ontwikkelingssamenwerking.

Tips voor begeleiders

- Het doel van deze activiteit is de jongeren bewustmaken van de ongelijke verdeling van rijkdom en macht in de wereld, maar het gevaar bestaat dat het de bestaande ongelijkheden bevestigt. Daarom moet je bewust zijn van de sociale en economische samenstelling van de groep en de discussie op het niveau van de groep ontwikkelen.
- Probeer de jongeren echt het gevoel te geven dat ze betrokken zijn in het spel zodat ze doen alsof de munten hun geld zijn. Zo kan je ze toelaten na de activiteit of tijdens de pauze iets te 'kopen' met het geld.

Benadruk dat ze wat van hun rijkdom en de privileges die dit meebrengt verliezen als ze wat van hun munten weggeven, net zoals in het echte leven.

- Pas eventueel de aantallen munten aan de hoeveelheid deelnemers aan, alsook de aantallen munten in het schema 'Rijk – een beetje rijk – arm'.

Bijlage 1: Schema 'Rijk – een beetje rijk – arm'

Neem dit schema over op een groot blad papier (of flipchart) of een bord, schrijf de namen van de deelnemers in de juiste kolom.

Rijk (... of meer munten)	Een beetje rijk (... tot ... munten)	Arm (minder dan ... munten)

2.3. Mensenrechtenklimaat in de klas

Zelftest voor gebruik in lagere en middelbare scholen

In de school doe je niet enkel aan kinderrechten- en of mensenrechteneducatie door het in lesactiviteiten en projecten over kinderrechten te hebben. Het klimaat in de school en in de klas maakt wezenlijk deel uit van de opvoeding tot mensenrechten en burgerschap, en kan die zowel positief als negatief beïnvloeden. Een mensenrechtenklimaat is een belangrijke voorwaarde voor mensenrechteneducatie en voor kwaliteitsvol onderwijs. Wat een mensenrechtenklimaat dan wel betekent wordt in diverse documenten van de Verenigde Naties en van andere instanties gespecificeerd.

In deze zelftest gaat het over het mensenrechten-/ kinderrechtenklimaat op het niveau van de klas, en niet op het niveau van de school als geheel. De test kan je helpen om na te denken over hoe je dit in werkelijkheid in je dagelijkse klaspraktijk omzet, en om dan te werken aan de verbeterpunten die je belangrijkste vindt.

Uiteraard kan je de test voor jezelf invullen, en dan beslissen waaraan je extra aandacht gaat besteden. Je zou echter ook via de test jezelf door de leerlingen kunnen laten beoordelen. In dat geval kan je de test, in groepjes van vier bijvoorbeeld, door hen laten invullen en dan aan jou bezorgen. De resultaten kan je dan ook met hen bespreken.

Geef jezelf punten tussen 1 (onvoldoende) en 5 (uitstekend): omcirkel.

Ik zorg voor structuur en orde, maar op een kindvriendelijke manier.

Ik verneder leerlingen niet.	1	2	3	4
Ik gebruik het evaluatiesysteem niet om discipline op te leggen.	1	2	3	4
Ik zorg ervoor dat de regels door eenieder gekend en begrepen zijn.	1	2	3	4
Ik streef ernaar dat de leerlingen het nut van de regels inzien.	1	2	3	4
De leerlingen mogen over de regels hun opinie geven en suggesties doen voor aanpassing.	1	2	3	4

Als leerkracht ben ik een rolmodel voor de leerlingen en geef ik hen het goede voorbeeld.

Als leerkracht straal ik respect uit voor ieders menselijke waardigheid.	1	2	3	4
Ik behandel alle leerlingen gelijk en heb respect voor verschillen.	1	2	3	4
Ik heb respect voor de privacy van de leerlingen en hun ouders.	1	2	3	4
Ik voel mee met wat mijn leerlingen en andere mensen overkomt, waar ook ter wereld.	1	2	3	4
Ik draag zorg voor de natuur en de natuurlijke hulpbronnen.	1	2	3	4
Ik treed op indien een leerling door een andere onrechtvaardig behandeld wordt of hier melding van maakt.	1	2	3	4

In mijn klas is diversiteit geen hindernis maar een rijkdom.

Ik accepteer dat sommige kinderen meer moeilijkheden hebben om de leerstof onder de knie te krijgen, en ik geef hen de nodige ondersteuning.	1	2	3	4
Leerlingen met een andere afkomst worden evenwaardig behandeld.	1	2	3	4
In de klas is er ruimte voor andere invalshoeken, meningen en zienswijzen.	1	2	3	4
Ik laat de leerlingen bewust kennis maken met andere culturen, religies, etnische achtergronden, seksualiteit, overtuigingen,...	1	2	3	4
Ik tracht mijn leerlingen respect bij te brengen voor deze diversiteiten.	1	2	3	4
In de klas gaat er voldoende aandacht naar alle leerlingen, er worden geen leerlingen uitgesloten van aandacht.	1	2	3	4

Ook mijn leerlingen komen aan het woord.

Mijn leerlingen kunnen actief deelnemen aan het lesgebeuren.	1	2	3	4
Ik betrek mijn leerlingen bij alle beslissingen die hen aanbelangen.	1	2	3	4
Hun ervaringen en inzichten worden ernstig genomen en komen in de lessen ruim aan bod.	1	2	3	4
Ook over de methodes die ik gebruik mogen de leerlingen hun zeg doen.	1	2	3	4
Ik stimuleer hun creativiteit in denken en handelen.	1	2	3	4
Ik laat mijn leerlingen toe fouten te maken.	1	2	3	4
Over taken en examens kan worden gediscussieerd.	1	2	3	4
Leerlingen hoeven niet bang te zijn om hun mening te geven, ook niet wanneer die indruist tegen de mijne.	1	2	3	4
Conflicten worden in een geest van dialoog aangepakt.	1	2	3	4

In de klas tracht ik niet alleen kennis over te dragen, maar ook kinderrechtenhoudingen.

Ik moedig de leerlingen aan om na te denken over problemen van onze wereld in verband met rechtvaardigheid, milieu, armoede, vrede, mensenrechten.	1	2	3	4
Ik moedig mijn leerlingen aan om alle mensen als gelijkwaardig te zien, van welke sociale of etnische afkomst ze ook zijn en waar ze ook wonen, inbegrepen de volgende generaties.	1	2	3	4
Ik moedig mijn leerlingen aan om een leven in menselijke waardigheid voor alle mensen na te streven.	1	2	3	4
In de klas is er ruimte voor discussie over mensenrechten, verantwoordelijkheden, leefmilieu, gelijke kansen,...	1	2	3	4

NOOT: een soortgelijk instrument om het mensenrechtenklimaat op **de school** te bepalen vind je op www.vormen.org bij educatie/SO/ Zelftest kinderrechtenklimaat op de school

3. Overzicht educatieve materialen voor het secundair onderwijs

www.vormen.org/educatie/SO

3.1. Mensenrechteneducatie - kinderrechteneducatie

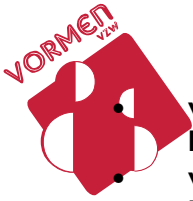
- Toepassing kinderrechten op school: korte tekst (uit 'Recht-in-de-roos', versie 2008)
- Toepassing kinderrechten op school: langere tekst (uit 'Recht-in-de-roos', versie 2008)
- Evaluatie van lessen mensenrechteneducatie (Uit 'Eerste Stappen')
- Werkvormen voor het werken aan een schoolbrede visie op de vakoverschrijdende eindtermen

3.2. Algemeen

- **Allemaal anders, allemaal gelijk**, een 50-tal workshops over respect voor verscheidenheid, over vooroordelen en discriminatie.
- **De Dertig Artikelen**, een 7-tal workshops ter kennismaking met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, met alle materiaal (illustraties, kaartjes, teksten...) dat ervoor nodig is.
- **Eerste indrukken**, (uit: 'Allemaal anders, allemaal gelijk') een methodiek over vooroordelen en eerste indrukken
- **Mensenrechten heb je nodig**, een methodiek over wensen en noden (in kader van mensenrechten) + illustratiemateriaal
- **Gevecht om geld en macht**, (uit: 'Rechtvaardig, menswaardig') een methodiek over ongelijke verdeling van de rijkdommen in de wereld
- **Eerste stappen in Mensenrechteneducatie**, de Nederlandstalige versie van "*First Steps: a manual for starting human rights education*". Een praktische benadering voor leraars die mensenrechten willen integreren in hun onderwijsactiviteiten.
- **De mensenrechtentemperatuur van jouw school**, een eenvoudige methodiek om het mensenrechtenklimaat in de school te evalueren.
- **Kan een jeugdzone een doodzone worden?**, een educatief pakket rond de doodstraf voor minderjarige daders (een gezamenlijke uitgave van VORMEN vzw en Amnesty International Vlaanderen)
- **Kindsoldaten en Mensenrechten**, een educatief pakket dat naar aanleiding van de Schrijf-ze-Vrij-dag van Amnesty International Vlaanderen (18/10/02) werd gemaakt in samenwerking met VORMENvzw.
- **Kindvluchtelingen**, een educatief pakket dat naar aanleiding van de Schrijf-ze-Vrij-dag van Amnesty International Vlaanderen (20/10/06) werd gemaakt in samenwerking met VORMENvzw.
- **KOMPAS**, handleiding voor mensenrechteneducatie met jongeren. Vertaling van *COMPASS, A Manual on Human Rights Education with Young People*
- **Controversiële onderwerpen in de klas**, informatief pakket rond het behandelen van heftige meningsverschillen in de klas. Met richtlijnen voor lager en secundair onderwijs
- **Zelftest kinderrechtenklimaat op school** (schoolniveau)
- **Zelftest kinderrechtenklimaat in de klas** (klasniveau)

3.3. 1 ste graad

- **Recht of echt?**, leesteksten voor de 1ste graad
- **Kinderrechten in kindertaal**, Het kinderrechtenverdrag herschreven in een taal die kinderen begrijpen

- **www.ikenjijenzij.be**, een interactieve spelwebsite over kinderrechten voor de **3de graad LO** en de **1ste graad SO**
- **www.kinderrechten.vormen.org**, informatieve **opzoeksite** voor kinderen, jongeren e.a.
- **Rechten proeven**, dramatische werkvormen voor de **1ste graad**
- **Kwartetspel kinderrechten**, volledig downloadbaar (met spelregels)
- **Jij bent uniek**, kinderrechtenlied
- Diverse **werkvormen** met de kinderrechtentekeningen
- **Kinderrechten heb je nodig**, een workshop over wensen en noden + illustratiemateriaal
- **Kinderrechten: 10 workshops**, een verzameling actieve werkvormen om met jongeren te werken rond het Kinderrechtenverdrag

3.4. 2de graad

- **www.rechtisnietkrom.be**, interactieve **spelwebsite** over kinderrechten voor de **2de graad TSO**
- **www.enwijdan.be**, interactieve **spelwebsite** over kinderrechten voor de **2de graad BSO**
- **www.kinderrechten.vormen.org**, informatieve **opzoeksite** over kinderrechten voor kinderen, jongeren e.a.
- **www.mensenrechten.vormen.org**, informatieve **opzoeksite** over mensenrechten voor kinderen, jongeren e.a.
- **Kwartetspel kinderrechten**, volledig downloadbaar (met spelregels)
- **Kinderrechten: 10 workshops**, een verzameling actieve werkvormen om met jongeren te werken rond het Kinderrechtenverdrag

3.5. 3de graad

- **De Mensenrechten Prijswinnaar**, een educatieve werkvorm waarbij een mensenrechtenprijswinnaar wordt verkozen. Kleine groepjes kiezen uit telkens een andere reeks personen die verdienstelijk zijn op het vlak van mensenrechten de persoon die zij gaan nomineren. Na de nominaties volgt de uiteindelijke verkiezing.
- **www.kinderrechten.vormen.org**, informatieve **opzoeksite** over kinderrechten voor kinderen, jongeren e.a.
- **www.mensenrechten.vormen.org**, informatieve **opzoeksite** over mensenrechten voor kinderen, jongeren e.a.
- **PAV Mensenrechten**, werkboek over mensenrechten, geschreven door VORMEN vzw voor Project Algemene Vakken (PAV)
- **Grenzen aan Oorlog**, een lespakket ontwikkeld door het Rode Kruis en VORMEN vzw. Het wil jongeren tussen 15 en 18 jaar leren dat in gewapende conflicten regels gelden die te allen tijde gerespecteerd moeten worden.
- **Kinderarbeid; willen werken, maar niet mogen?**, een educatief pakket rond kinderarbeid: twee workshops waarin jongeren vanaf 14-15 jaar kennismaken met het fenomeen kinderarbeid en er een kritische houding rond ontwikkelen
- **Rechten in vrijheid**, een educatief pakket om met 16- à 18-jarigen in het kader van begeleid zelfstandig werk (Vrije ruimte, seminariewerk,...) rond kinderrechten en mensenrechten te werken.
- **Recht op voedsel**, een lessenpakket voor (minstens) 9 lessen over het recht op voedsel, uitgewerkt in een samenwerking tussen FIAN België en VORMEN. Het behandelt het thema voedsel vanuit de mensenrechten, meer bepaald het recht om zich te voeden, zoals ingeschreven in het Internationaal Verdrag betreffende Economische, Sociale en Culturele Rechten
- **RECHT-vaardig, menswaardig**, een educatief pakket rond economische, sociale en culturele rechten

4. **Mensenrechtendocumenten**

<http://www.vormen.org/informatie/documenten.htm>

De belangrijkste documenten in verband met mensenrechten op een rijtje.

- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens - volledige tekst
- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens - vereenvoudigde versie
- Verdrag inzake de Rechten van het Kind - volledige tekst
- Verdrag inzake de Rechten van het Kind - vereenvoudigde versie
- Verdrag inzake de Rechten van het Kind - samenvatting (in: KOMPAS)
- Internationaal verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, 1966
- Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten
- Samenvatting van de internationale verdragen inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, en inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (in: KOMPAS)
- Europees Sociaal Handvest
- Europees Sociaal Handvest - samenvatting (in: KOMPAS)
- Europees Handvest voor Regionale en Minderheidstalen - samenvatting (in: KOMPAS)
- Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden - samenvatting (in: KOMPAS)
- Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (5 blz.-versie uit: KOMPAS)

Evaluatieformulier workshop mensenrechteneducatie in SO

Omcirkel wat volgens jou van toepassing is: 1= onvoldoende

4=Zeer goed

De inhoud van de workshop was bruikbaar voor de praktijk	1	2	3	4
De inhoud van de workshop was duidelijk	1	2	3	4
De inhoud van de workshop was interessant	1	2	3	4
De workshop verliep vlot	1	2	3	4
De deelnemers worden betrokken	1	2	3	4
De aangeboden map, syllabus is nuttig, werkbaar	1	2	3	4
De begeleider is taalvaardig	1	2	3	4
De begeleider is begeistertend	1	2	3	4
De begeleidestijl algemeen	1	2	3	4
Globale waardering van de sessie	1	2	3	4
Ik wil me verder verdiepen in:				
Helemaal nieuw was voor mij:				
Deze sessie heeft mijn visie, mening, overtuiging, idee over... veranderd (korte toelichting):				
Suggesties ter verbetering van de sessie:				

Bedankt voor de medewerking!